

Югославія. Болгарія

Лінки:

Державний гімн Югославії 1918–1945 рр. — <https://bit.ly/3nwbJp9>

Убивство короля Олександра I Карагеоргієвича — <https://bit.ly/35DCbXZ>

Марсельське царевбивство — <https://bit.ly/36LvZMD>

У Першій світовій війні Угорщина активно брала участь у бойових діях. Однак людські та значні матеріальні втрати виснажили країну вкрай, тому у політичних кулуарах народжуються ідеї стати Угорщині самостійною, відкласти зброю та припинити проливати кров.

*

У цих умовах на політичну арену виходить граф Міхай Карої. Він виступає за розлучення з Австрією та проголошення незалежності Угорщини. Палку ідею миру та самостійності підтримують інші політичні сили, формують Національну раду і розпочинають революцію проти імперського режиму.

*

Перед Першою світовою війною Сербією уже гуляли ідеї про створення єдиної південнослов'янської держави. А війна лише активізувала цю ідею, яка ставала дедалі популярнішою.

*

У роки війни утворилися кілька центрів національно-визвольного та об'єднавчого процесів. Між цими центрами не було спільного бачення щодо нового державного утворення.

*

Однак у 1917 році суперечності вдалося подолати. Серби та Південнослов'янський комітет, що складався переважно з хорватів, укладають угоду на майбутнє створити єдину державу, яка візьме під своє крилечко всі південнослов'янські народи. На чолі нової держави мала стати династія Карагеоргієвичів, і це не обговорювалося. Декларація, підписана на острові Корфу 20 липня 1917 р., стала фундаментом для майбутньої держави.

*

Ідея, визначена декларацією, мала усі шанси на успіх, але згодом виникли й інші варіанти об'єднання.

*

Наприклад, у серпні–жовтні 1918 року, коли Австро-Угорщина доживає останні дні, провідні партії Хорватії і Словенії створюють Народні віче у своїх країнах, які згодом об'єднуються в одне - Народне віче словенців, хорватів і сербів.

*

І вже 29 жовтня 1918 року це віче помахало рукою Австро-Угорщині й створило нову Державу словенців, хорватів і сербів. Але це не означало, що Сербія приєдналася до цього союзу. Ні, просто значну частину населення Хорватії і Словенії становили серби, тому з ними вирішили рахувалися.

*

Дехто може зауважити, що ця держава проіснувала трохи більше місяця. Але я наполягаю: вона важлива, оскільки стала реальним доказом того, що таке державне утворення в принципі можливе.

*

В тих умовах, у яких довелося виживати новій державі, не кожна впорається. Італійські війська зайняли Адріатику. Антанта не визнає Держави словенців, хорватів і сербів. Але водночас декілька колишніх регіонів Австро-Угорщини одностайно заявили про приєднання до Сербії.

*

Складна внутрішня ситуація змусила Державу словенців, хорватів і сербів надіслати делегацію до резиденції сербського королевича Олександра Карагеоргієвича, аби домовитися про створення єдиної спільної держави.

*

Саме тут 1 грудня 1918 року проголошено Королівство сербів, хорватів і словенців, до якого увійшли Сербія, Чорногорія, Хорватія, Словенія і Македонія. Королевич стає повноцінним королем Олександром I.

*

Міжнародне визнання нової держави відбулося на Паризькій мирній конференції, проте і надалі тривали суперечки з Італією щодо Адриатики. Остаточні кордони сформувалися умовами Рапалльського договору, за яким до Італії відходили Істрія, м. Задор і низка островів у Адриатичному морі.

**Олександр I
Карагеоргієвич**

Карта Королівства
сербів, хорватів та
словенців, 1923 р.

Кор. Сербів,
Хорватів та
Словенців

*

Новостворена держава в 1921 році ухвалила свій Основний закон, за яким стала парламентською монархією. Ухвалили Конституцію у день національного свята Видовдан, тому вона й здобула назву Видовданської. Процес формування держави було завершено. Тепер потрібно було жити і розвиватися.

*

Проте щойно нова держава укріпилася, як розпочалися національні конфлікти всередині багатонаціональної країни. Особливо виділяється ворожнеча між сербами та хорватами.

*

Недаремно ще у 1918 році депутат Скупщини Іосиф Предавець впевнено висловився, що «хорвати ще раз пойдуть до Белграда, щоб по-братерськи розлучитися із сербами». Але цього не сталося.

На думку письменника Йована Дучича, «у хорватів не вистачило сміливості зробити це, а в сербів — розуму».

*

Криза поступово поглиблюється, і у 1929 році король Олександр I здійснив державний переворот. Парламент розпущено, конституцію скасовано. Уся повнота влади зосереджується у руках монарха. Він перейменовує країну на Королівство Югославія.

*

Це була спроба створити державу без національної ідентичності. Хто ти? - Югослав! І все зрозуміло. Та хоч у Югославії після перевороту були певні позитивні зміни, все ж процес створення єдиної нації провалився.

*

У зовнішній політиці Олександр I лавірував між Німеччиною і Францією. Хоча більше тяжів до останньої. Це не подобалося Гітлеру, і 1934 року Олександра I вбивають у Марселі... Збіг?

Вбивство Олександра I в Марселі

*

Після смерті Олександра I королем проголошено Петра, якому виповнилося лише 11 років. Про нього ми згадували на уроці про Чехословаччину — так, той самий, який підріс, і вже у 14 років катався країною на новій “Шкодi”. Регентом став брат вбитого короля — Павло.

*

Югославію притягувало все більше до Німеччини.

*

Стосовно Югославії розібралися. Тепер пропоную перейти до сонячної Болгарії і дізнатися, чи так сонячно було там у міжвоєнний період.

*

Варто згадати, що у Першій світовій війні Болгарія виступала на боці австро-німецького блоку. Розпочиналося все з натхненних гасел захоплення Європи. Однак війну не вітав простий люд, тож вона викликала у країні спротив.

*

Яскравим противником участі Болгарії у війні був лідер селянської партії “Болгарський землеробський народний союз” Олександр Стамболійський. Саме за антивоєнні виступи його кинули до в’язниці.

*

Участь у війні перетворилася на справжню катастрофу для болгарського народу. Що ближче була поразка Четверного союзу, то швидше знекровлювалася Болгарія. Армія відступала.

*

Ентузіазм військових на початку війни змінився обуренням і вигуками у бік керівництва Болгарії: «На багнет винуватців розгрому!», «На Софію!». Назривала революція, на чолі якої стояла розлючена армія.

*

Але цар Болгарії Фердинанд намагався прорахувати сценарії розвитку подій і обдурити повстанців, звільнивши Олександра Стамболійського. Надія царя, що вчорашній в’язень переконуватиме солдатів припинити повстання, танула на очах. Олександр без вагань стає пліч-о-пліч з повстанцями.

Петро II Карагеоргієвич

**Олександр
Стамболійський**

27 вересня 1918 року вони проголошують Болгарію республікою. Хоча уже за три дні повстання було жорстоко придушене, воно стало поштовхом до державних змін. Цар зрікається престолу і тікає з країни, а керівником країни стає його син – цар Борис III. Болгарія виходить з Четверного союзу, відмовляючись воювати надалі.

*

Внутрішнє життя в країні мало би стабілізуватися. Тим паче, що до влади після перших повоєнних виборів прийшли селянська партія Олександра Стамболійського та комуністична партія. Олександр очолив уряд. Та становище в країні загострюється, коли за умовами Нейїського мирного договору у Болгарії відбирають низку територій і передають Королівству сербів, хорватів і словенців, а Південну Добруджу – Румунії.

*

Умови цього договору розлютили населення Болгарії. Ця лють вилилася у страйки. І уряду Стамболійського довелося планувати свої дії таким чином, щоби заспокоїти ситуацію в країні. Почали реалізувати соціально-економічні реформи, зокрема й аграрну, однак успіхів у цьому не досягли.

*

Натомість ситуація в країні стає дедалі напруженішою. Дуже швидко набирають ходи праві сили, які виступають в опозиції до уряду Стамболійського і об'єднуються у «Народну змову». 1923 року вони організовують державний переворот. Сірим кардиналом цього путчу став цар Борис III, який прагнув перебрати на себе абсолютну владу. Олександра Стамболійського вбито. У країні встановлюється диктатура.

*

Представники селянських партій за підтримки Комінтерну намагалися підняти повстання проти авторитарного режиму. Та воно було придушене.

*

І це не останній переворот, про який ми згадуватимемо. Відзначаємо для себе у конспекті. Загалом міжвоєнний період політичного розвитку Болгарії характеризувався протистоянням гілок влади, за якими стояли різні політичні сили. То цар прагне скинути уряд, то уряд царя. Така народна забава.

*

Прихід нової влади не ознаменувався спокоєм в Болгарії. Навпаки. У світі

Борис III

лютувала Велика депресія – світова економічна криза. І вона не лише позначилася на економіці Болгарії, а й до межі загострила соціальні проблеми в країні.

*

Тож 19 травня 1934 року в Болгарії знову відбувається державний переворот. До влади приходить військовий режим на чолі з полковником Кімоном Георгієвим. У нового уряду чітко простежуються фашистські риси. Кімон Георгієв намагався захопити всю повноту влади і обмежити вплив царя Бориса III на вирішення державних справ.

*

Та недовго музика грала для Георгієва. Нова урядова криза - і новий, уже третій державний переворот. Абсолютна влада повертається до рук царя Бориса III.

*

У зовнішній політиці Болгарія обирає вектор співпраці з Німеччиною і у 1941 році стає сателітом Третього Рейху.

*

Підбиваючи підсумки розвитку Югославії та Болгарії у міжвоєнний період, варто зазначити, що процес державного будівництва в обох країнах відбувався з внутрішніми проблемами.

*

Югославія мала більше проблем із конфліктами між народами, які її населяли. А Болгарія потерпала від нескінченних політичних чвар і конфліктів між політичними силами.

Кімон Георгієв

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМООПРАЦЮВАННЯ

1. Дайте відповідь на запитання: “Як розвивалися Югославія і Болгарія після завершення Першої світової війни”, скориставшись планом:

- Що змінилося?
- Як змінилося?
- Які наслідки це мало?

Зверніть увагу, що третє запитання передбачає ваші міркування.

2. Опрацюйте цитати: І. Предавець, депутат Народної скупщини, 1918 р.:

“...Хорвати ще раз поїдуть до Белграда, щоб по-братерськи розлучитися із сербами». Й. Дучич, письменник: «У хорватів не вистачило сміливості

зробити це, а в сербів — розуму». Про що мова? Навіщо сербам і хорватам розлучатися?

3. Проаналізуйте, чому в Болгарії відбулося стільки державних переворотів? Аргументуйте.